

Suomen luonto- ja ympäristökoulujen tunnusluvut 2006

Luontokoulukyselyn raportti

Timo Toivonen
Maija Venäläinen

Nature Centers and Environmental Interpretation in the Baltic Sea Region -
BSR-Eagle

SISÄLLYSLUETTELO

1 Suomen luonto- ja ympäristökoulut	3
2 Luontokoulutyötä ympäri Itämeren BSR Eagle -hanke	3
3 Pieni johdatus kyselyyn	4
3.1 Taustaa ja tavoitteita	4
3.2 Kyselyn toteutus.....	4
4 Kyselyn tulokset.....	4
4.1 Luontokoulujen asiakkaat	5
4.1.1 Asiakasryhmät	5
4.1.2 Luontokoulujen järjestämät koulutukset.....	7
4.2 Luontokoulujen hallinto ja talous	8
4.3 Luontokoulujen henkilöstö	9
4.3.1 Henkilöstön määrä	9
4.3.2 Luontokoulunopettajien sukupuoli- ja ikäjakaumat	9
4.3.3 Luontokoulunopettajien tutkinnot ja koulutusalat	10
4.3.4 Luontokoulunopettajien palkka ja palvelussuhteen tyyppi.....	11
4.3.5 Luontokoulunopettajien toimenkuva	11
4.3.6 Luontokoulunopettajien käyttämät keinot luontokoulutoiminnan arvioinnissa	13
4.4 Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen ympäristökoulun lukuja.....	15
5 Johtopäätökset	16

SUOMEN LUONTO- JA YMPÄRISTÖKOULUJEN TUNNUSLUVUT 2006

1 Suomen luonto- ja ympäristökoulut

Luontokouluopetuksen päätehtävä on tutustuttaa kasvavia ja kasvattajia luonnonilmiöihin ja edistää koulutoimintaa luonnossa. Ympäristökoulussa ympäristö ja ihmisen valinnat ovat pääroolissa. Molemmissa opetuksen tärkeitä päämääriä ovat luontokiinnostuksen ja ympäristöherkkyyden herättäminen ja vastuullisen elämäntavan edistäminen. Luontoa ja ympäristöä tarkastellaan sekä luonnontieteiden näkökulmasta että poikkitieteisesti ja taiteen ja mielikuvituksen keinoin.

Luonto- ja ympäristökoulut täydentävät ja tukevat koulujen ympäristökasvatustyötä. Ne tarjoavat luonto-, ympäristö- ja kuluttajateemoihin liittyviä oppimistapahtumia ja ohjelmia, järjestävät ympäristötapahtumia, kerhoja ja -kursseja niin lapsille ja nuorille kuin aikuisillekin. Tarjolla on aina myös oppimiskokonaisuuksia, jotka toteuttavat eri kouluasteiden opetussuunnitelma- ja opetusmateriaaleja. Lisäksi toiminnan tavoitteena on elinikäinen oppiminen. Kohderyhmiä voivat olla esimerkiksi päivähoiton ja koulujen ryhmät, kerhot, ammattikasvattajat, opiskelijat ja aikuisryhmät.

Toiminnallisuus ja monipuoliset opetusmenetelmät ovat tärkeä osa luonto- ja ympäristökoulutoimintaa. Varsinkin pienten oppilaiden ohjelmiin sisällytetään eri aistien käyttöä, seikkailua ja taruja. Varttuneemmat oppilaat työskentelevät melko omatoimisesti ja vapaasti. Painopisteet opettajien ja muiden kasvattajien koulutuksessa ovat oman arvopohjan vahvistaminen, ympäristötiedon ja -tietoisuuden lisääminen ja ympäristökasvatusmenetelmien ja toimintamallien kehittäminen ja levittäminen. Luontokoulussa opetus tapahtuu etupäässä ulkona. Usein luontokoululla on käytössään jokin sisätila tukikohtana, mutta osa toimii kiertokouluna. Tällöin luontokouluopettaja liikkuu paikasta toiseen.

2 Luontokoulutyötä ympäri Itämeren BSR Eagle -hanke

Itämeren alueen luontokoulujen yhteistyöhankkeen Nature Centers and Environmental Interpretation BSR - Eagle tavoitteena on parantaa luontokoulujen välistä yhteistyötä ja vahvistaa luontokoulujen asemaa kestävä kehityksen toimijoina. Interreg IIIB -ohjelmasta EU-rahoituksen saavaa hanketta toteutetaan vuosien 2005, 2006 ja 2007 aikana kymmenessä Itämeren alueen maassa. Mukana on lähes viisikymmentä toimijatahoa Tanskasta, Virosta, Suomesta, Saksasta, Latviasta, Liettua, Puolasta, Ruotsista, Norjasta ja Venäjältä. Hankkeen kokonaisbudjetti on n. 3,5 milj. euroa ja sitä johtaa Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus.

Suomesta hankkeeseen osallistuvat Turun yliopiston lisäksi Uudenmaan Maaseutuopisto Hyvinkäältä, Harakan luontokeskus ja Nuorten Luontotalo Helsingistä, Kotkan Luontokoulu Haili, Tampereen luontokoulu, Vantaan luontokoulu, valtion ympäristöhallinto, Suomen ympäristökasvatuksen Seura ry, Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus ja Suomen ympäristöopisto Sykli.

3 Pieni johdatus kyselyyn

3.1 Taustaa ja tavoitteita

Perustietoja Suomen luontokouluista kerättiin ensimmäisen kerran vuonna 2003 tuolloin työskennelleen Luontokoulukriteerit -työryhmän toimesta. Tämä vuoden 2006 tilannetta kartoittava kysely jatkaa tuon ensimmäisen kyselyn aloittamaa perinnettä. Vuoden 2006 kyselyssä kysyttäviä asioita syvennettiin ja monipuolistettiin.

Tavoitteena oli koota yhteen tunnuslukuja Suomen luonto- ja ympäristökouluista. Tämä auttaa jatkossa luonto- ja ympäristökoulujen tunnetuksi tekemisessä ja niiden toiminnan puolesta puhumisessa. Kysely toimii toivottavasti myös alkusysäyksenä sille, että tulevaisuudessa tunnuslukutietoja seurattaisiin ja kerättäisiin nykyistä yhdenmukaisemmin.

Kyselyssä selvitettiin luonto- ja ympäristökoulujen henkilöstön määrää, hallinnon ja rahoituksen muotoa sekä asiakkaiden määrää ja jakaantumista eri asiakasryhmiin. Perustietoja kerättiin myös luonto- ja ympäristökoulunopettajista, heidän työnkuvastaan sekä palautteenkeräämis- ja arviointimenetelmistään. Tiedot kysyttiin vuodelta 2006.

3.2 Kyselyn toteutus

Kysely tehtiin internetkyselynä vuoden 2007 tammikuussa. Työvälineenä käytettiin Webropol-palvelua, jonka avulla voidaan toteuttaa erilaisia kyselyitä internetissä. Selvitetävistä tunnusluvuista muokattiin kyselylomake Webropolissa, ja vastaajille lähetettiin sähköpostilla linkki, josta pääsi täyttämään lomakkeen. Kun vastaaja oli täyttänyt lomakkeen, tiedot tallentuivat Webropol-palveluun, josta ne lopulta koottiin tietokoneesi näytöllä tai kädessäsi olevaksi raportiksi.

Kyselyyn pyydettiin vastauksia 17 luontokoululta ja 4 ympäristökoululta. Kyselyn kohteena olivat sellaiset "Luonto- ja ympäristökoulut Suomessa" -esitteessä listatut toimijat, joiden tiedettiin toimineen vuoden 2006 ajan.

4 Kyselyn tulokset

Vastaukset saatiin 13 luontokoululta, eli niiden osalta vastausprosentti oli 76,5. Ympäristökouluista vastasi kaksi, mutta toisella niistä ei juuri ollut toimintaa vuonna 2006. Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen ympäristökoulun lukuja esitetään luvussa 3.4, mutta niitä ei voi yleistää koskemaan muita ympäristökouluja.

Luontokoulujen tunnusluvut on esitetty raportissa kyselyyn vastanneiden 13 luontokoulun osalta. Muutamista keskeisistä tunnusluvuista on laskettu myös keskiarvo ja sen avulla arvio kyseisestä tunnusluvusta kaikkien kyselyn kohteena

olleiden 17 luontokoulun osalta. Nämä arviot, esimerkiksi 17 luontokoulun yhteenlasketuista asiakasmääristä, ovat siis suuntaa-antavia. On hyvä muistaa myös, että ne eivät sisällä ympäristökoulujen lukuja, vaikka ympäristökoulujen toiminta ja asiakasryhmät ovat osittain samanlaisia kuin luontokouluilla.

Luontokoulunopettajia kuvaavat tunnusluvut perustuvat 19 eri luontokoulunopettajan vastaukseen. Kaiken kaikkiaan 13 luontokoulun ja 19 luontokoulunopettajan vastauksien perusteella saadaan varsin luotettava käsitys luontokoulutoiminnan painotuksista ja erilaisista jakaumista, kuten vaikkapa opettajien ikä- ja sukupuolijakaumasta.

4.1 Luontokoulujen asiakkaat

4.1.1 Asiakasryhmät

Kuviossa 1 on esitetty 13 luontokoulun yhteenlasketut asiakasmäärät eri asiakasryhmissä. Luvut on pyöristetty, koska muutama luontokoulu ilmoitti arvion asiakasmäärästään. Suluissa oleva luku n asiakasryhmän nimen perässä kertoo sen, kuinka monella kyselyyn vastanneella luontokoululla oli asiakkaana kyseisiä ryhmiä vuonna 2006. Luontokoulujen järjestämät koulutukset ja niihin osallistuneet asiakkaat on esitetty erikseen luvussa 3.1.2.

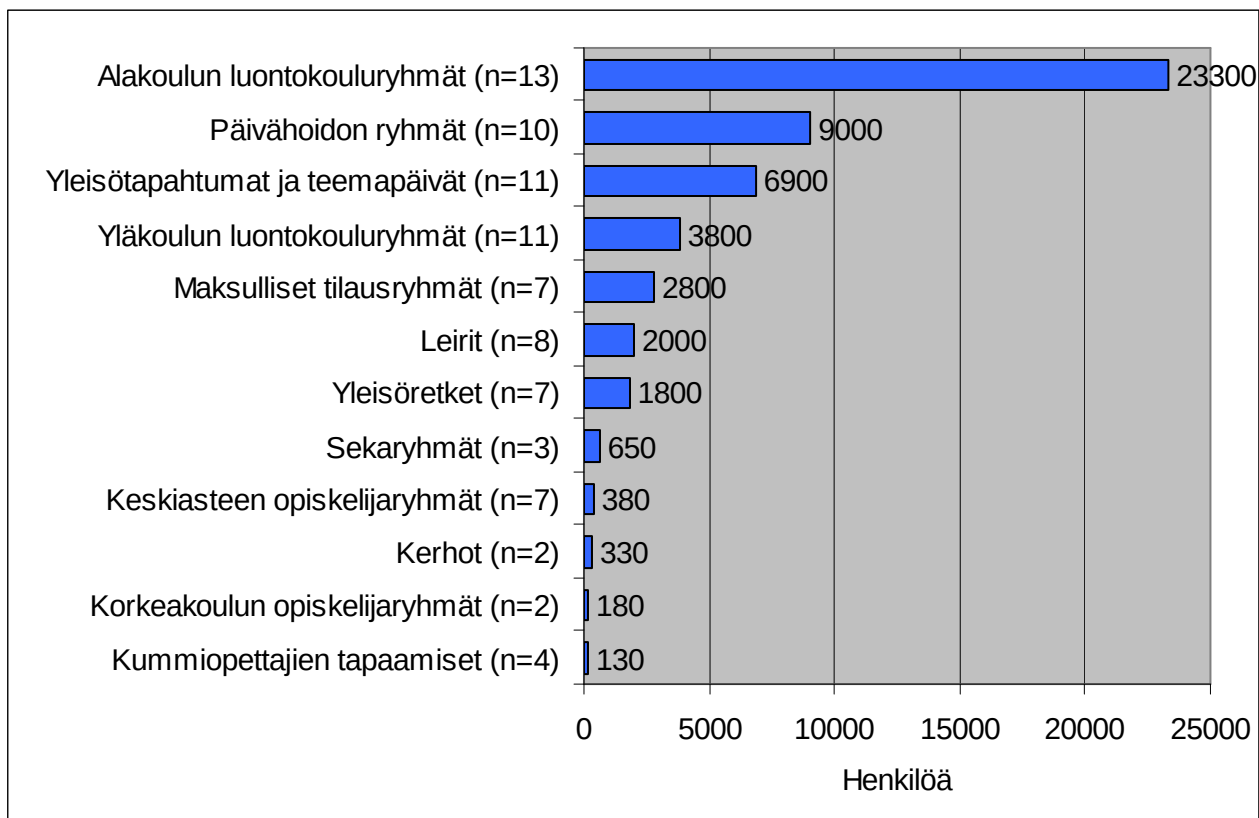
Kyselyssä kysyttiin asiakkaiden kokonaismäärää, mutta asiakaskontaktin luonnetta tai kestoa ei pyydetty erittelemään. Luontokouluissa suurin osa asiakkaista osallistuu ohjattuun, yleensä useamman tunnin kestoiseen ryhmätoimintaan. Osa asiakkaista on kuitenkin sellaisia, jotka toimivat ilman luontokoulun työntekijän ohjausta. He esimerkiksi lainaavat luontokoululta opetus- ja muita välineitä tai hyödyntävät itsenäisesti luontokoulun opetusohjelmia ja -tiloja.

Luontokouluohjelmien tai ohjattujen luontokoulupäivien lisäksi kerhot sekä leirit ja leirikoulut ovat sellaista toimintaa, jossa pelkkä asiakkaiden lukumäärä antaa kapean ja pinnallisen kuvan asiakaskontaktista. Kerhot ja leirit sisältävät yleensä useita tunteja ohjattua toimintaa, mutta ryhmät saattavat olla pieniä.

Kohtaan ”maksulliset tilausryhmät” sisältyvät esimerkiksi työpaikkojen henkilöstölle järjestettävät tyky- ja virkistysohjelmat. ”Sekaryhmät” puolestaan sisältää sellaisia ryhmiä, jotka eivät kuulu mihinkään muuhun kuviossa 1 esitettyyn asiakasryhmään. Tällaisia ovat esimerkiksi lapsi-aikuinen -ryhmät sekä päivähoiton ja alakoulun yhteiset luontokouluryhmät.

Kuviossa 1 listattujen asiakasryhmien lisäksi luontokouluissa vierailee ryhmiä, jotka eivät käytä luontokoulujen sisällöllisiä palveluita, vaan käyttävät esimerkiksi luontokoulujen kokous- tai muita tiloja. Luontokoulujen tiloissa poikkeaa myös satunnaisia vierailijoita, joiden määrää ei aina seurata tarkasti.

Kyselylomakkeessa kysyttiin myös luontokoulujen järjestämiin ja ylläpitämiin näyttelyihin tutustuneiden asiakkaiden määrää, ja sen ilmoitti kolme luontokoulua. Niistä yhdellä oli ollut arviolta 1500 näyttelyyn tutustujaa ja kahdella muulla alle sata. Näyttelyitä on kuitenkin useamman luontokoulun tiloissa, mutta niihin tutustuvien asiakkaiden määrää ei seurata kaikissa paikoissa. Osa näyttelyihin tutustuvista asiakkaista sisältyy muihin kuvion 1 asiakasryhmiin, ja osa kuuluu edellä mainittuun vierailijoiden ryhmään.

KUVIO 1. Luontokoulujen asiakkaat eri asiakasryhmissä vuonna 2006 (n=2–13)

Kuviossa 1 esitettyjen ryhmien asiakkaita oli 13 luontokoululla yhteensä n. 51 300 vuonna 2006. Yhdessä luontokoulussa oli näihin ryhmiin kuuluvia asiakkaita keskimäärin n. 4000. Tämän keskiarvon perusteella voidaan 17 luontokoulun yhteenlasketun asiakasmäärän arvioida olleen n. 68 000 henkilöä vuonna 2006.

Taulukossa 1 on esitetty lisää tietoja neljästä keskeisestä asiakasryhmästä. Nämä tiedot on laskettu niiden luontokoulujen osalta, joilla oli kyseisiä asiakasryhmiä vuonna 2006, eli luvut kuvaavat kunkin asiakasryhmän kohdalla luvun n määrittämää luontokoulujen joukkoa.

TAULUKKO 1. Lisätietoja neljästä luontokoulujen keskeisestä asiakasryhmästä

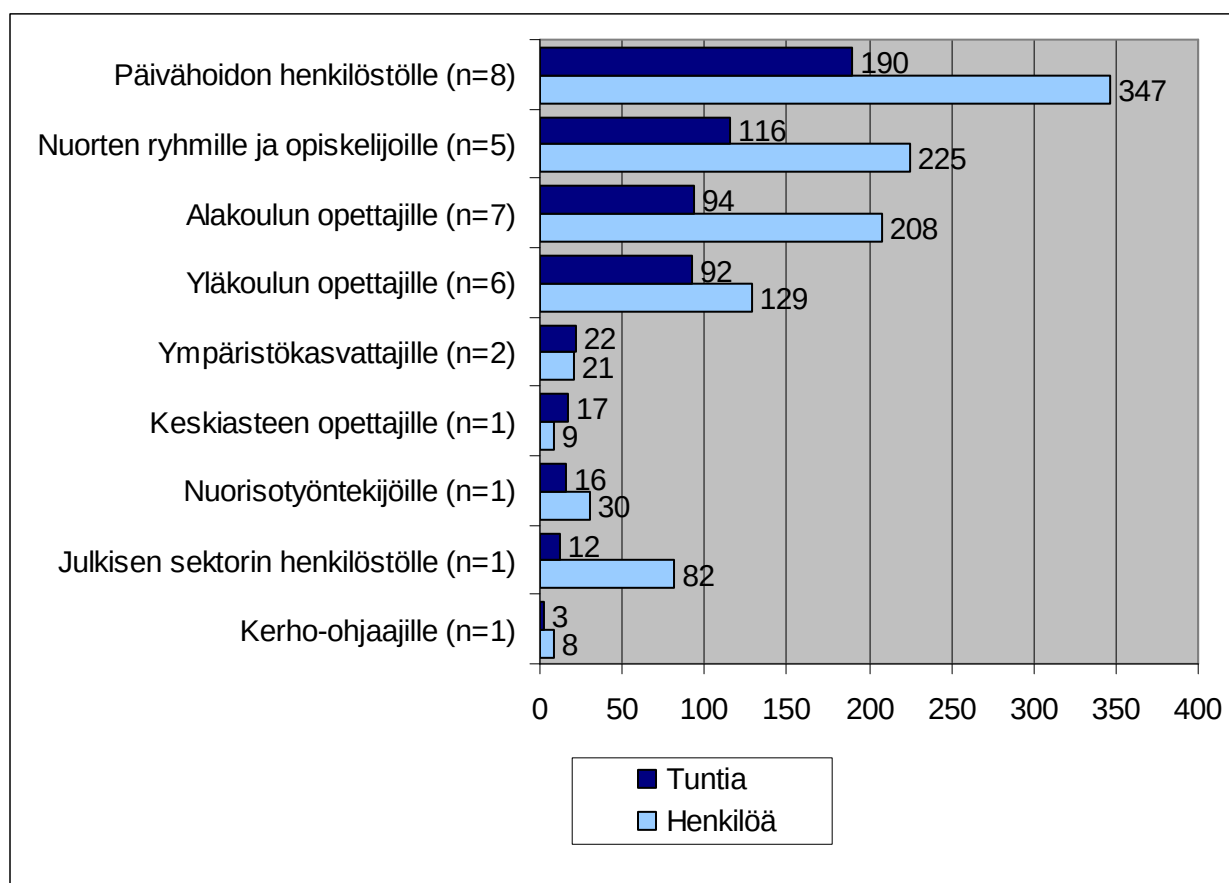
Asiakasryhmä	Henkilöä yhteensä	Keskimäärin henkilöä/ luontokoulu	Ryhmiä yhteensä	Keskimäärin ryhmiä/ luontokoulu	Keskimäärin henkilöä/ ryhmä
Päivähoidon ryhmät (n=10)	9000	900	530	53	17
Alakoulun luontokouluryhmät (n=13)	23300	1790	1160	90	20
Yläkoulun luontokouluryhmät (n=11)	3800	345	190	17	20
Keskiasteen opiskelijaryhmät (n=7)	370	53	13	2	28

Kyselyyn vastanneilla 13 luontokoululla oli asiakkaita alakoulujen luontokouluryhmissä yhteensä n. 23300 vuonna 2006. Nämä kaikki eivät kuitenkaan ole eri henkilöitä, koska osa alakoululaisista osallistuu luontokoulun toimintaan useammin kuin kerran vuodessa. Tällaisia asiakkaita ovat esimerkiksi joidenkin luontokoulujen kummiluokkien oppilaat, jotka pääsevät luontokouluun useamman kerran vuodessa.

Kyselyyn vastanneiden 13 luontokoulun asiakasmääristä lasketun keskiarvon perusteella 17 luontokoulua tavoittaa yhteensä n. 30 000 alakoululaista vuodessa. Tämä on n. 8 % kaikista Suomen n. 360 000 alakoululaisesta (http://www.oph.fi/info/tilastot/Tiedote_ennakkotilasto_2006.pdf). Vaikka luku 30 000 ei kuvaakaan toimintaan osallistuneiden eri henkilöiden määrää, voidaan sen perusteella todeta, että nykyiset resurssit ja luontokouluverkoston kattavuus riittävät tarjoamaan luontokoulutoimintaa n. 8:lle % kaikista alakoululaisista.

4.1.2 Luontokoulujen järjestämät koulutukset

Kuviossa 2 on esitetty 13 luontokoulun eri kohderyhmille järjestämien koulutusten määrä tunteina sekä koulutustilaisuuksiin osallistuneiden henkilöiden määrä. Suluissa oleva luku n kertoo sen, kuinka moni luontokoulu järjesti koulutusta kyseiselle kohderyhmälle vuonna 2006.

KUVIO 2. Kuviossa on esitetty luontokoulujen eri kohderyhmille järjestämien koulutusten määrä tunteina, sekä niihin osallistuneiden henkilöiden lukumäärä vuonna 2006 (n=1–8).

Luontokoulujen välillä on suuria eroja järjestettyjen koulutusten määrässä. Luvun pienet arvot kuviossa 2 kertoo siitä, että koulutusten järjestäminen ei ole luontokouluissa yhtä yleistä toimintaa kuin kuvion 1 toiminnot.

Kyselylomakkeessa kysyttiin vain järjestettyjen koulutusten yhteismäärää tunteina sekä niihin osallistuneiden henkilöiden kokonaismäärää, mutta ei sitä, montako tuntia yksi henkilö on osallistunut koulutukseen. Koulutustoiminnan laajuutta selvitetessä olisi hyvä saada selville myös jokaisen yksittäisen koulutustilaisuuden kesto sekä siihen osallistuneiden henkilöiden määrä. Näiden "henkilökoulutustuntien" avulla saataisiin parempi käsitys koulutustoiminnan laajuudesta.

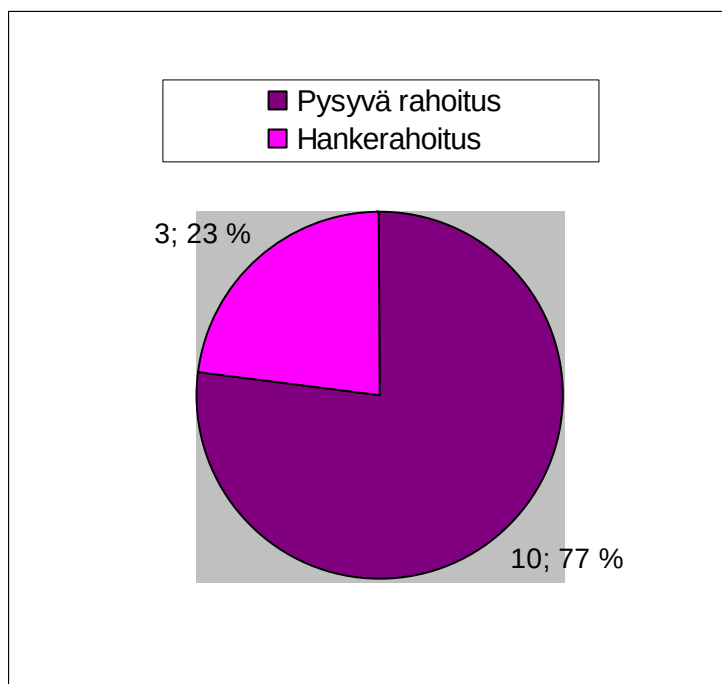
Yhteensä kyselyyn vastanneet 13 luontokoulua järjestivät koulutuksia 501 tuntia, ja koulutustilaisuuksiin osallistui 1107 henkilöä.

4.2 Luontokoulujen hallinto ja talous

Suurin osa luontokouluista on kuntien hallinnoimia, ja kunnat myös rahoittavat selvästi suurimman osan niiden toiminnasta. Kunnissa luontokoulut ovat yleensä osa opetus/sivistystoimea tai ympäristötoimea.

Kaksi luontokoulua toimi vuonna 2006 EU:n, valtion ja kuntien hankerahoituksella, ja yksi luontokoulu kuntien hankerahoituksella. Nuorisokeskuksissa toimivat luontokoulut puolestaan kuuluvat valtionavun piiriin. Kolme luontokoulua toimii yrityksenä. Kunnat ostavat suuren osan yritysmuotoisten luontokoulujen palveluista.

Suurimmalla osalla vuonna 2006 toimineista luontokouluista oli pysyvä rahoitus, kuten kuviosta 3 käy ilmi.

KUVIO 3. Luontokoulujen rahoituksen muoto (n=13)

4.3 Luontokoulujen henkilöstö

4.3.1 Henkilöstön määrä

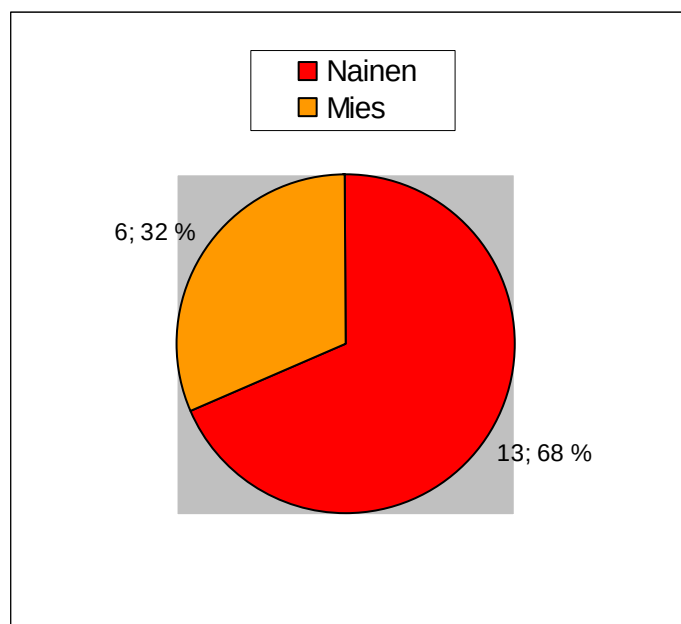
Kyselyyn vastanneissa 13 luontokoulussa työskenteli vuoden 2006 aikana yhteensä 79 henkilöä, eli keskimäärin kuusi henkilöä yhdessä luontokoulussa. Nämä luvut sisältävät myös kaikki osa-aikaiset työntekijät mutta eivät työharjoittelijoita. Yhteensä näiden 79 henkilön työpanokset vastaavat henkilötyövuosina 29 vuotta ja 4,5 kuukautta. Kokoaikaisten luontokoulunopettajien osuus tästä on noin kaksi kolmasosaa.

Keskimäärin yhdessä luontokoulussa paikkittiin töitä henkilötyövuosina noin kaksi vuotta ja kolme kuukautta. Työntekijöiden yhteenlasketut työpanokset kuitenkin vaihtelivat huomattavasti, mitä havainnollistaa 13 luontokoulun jakautuminen kahteen ryhmään: seitsemässä luontokoulussa yhteenlasketut työpanokset vastaavat 12–18 kuukautta, ja kuudessa luontokoulussa ne vastaavat 32–56 kuukautta.

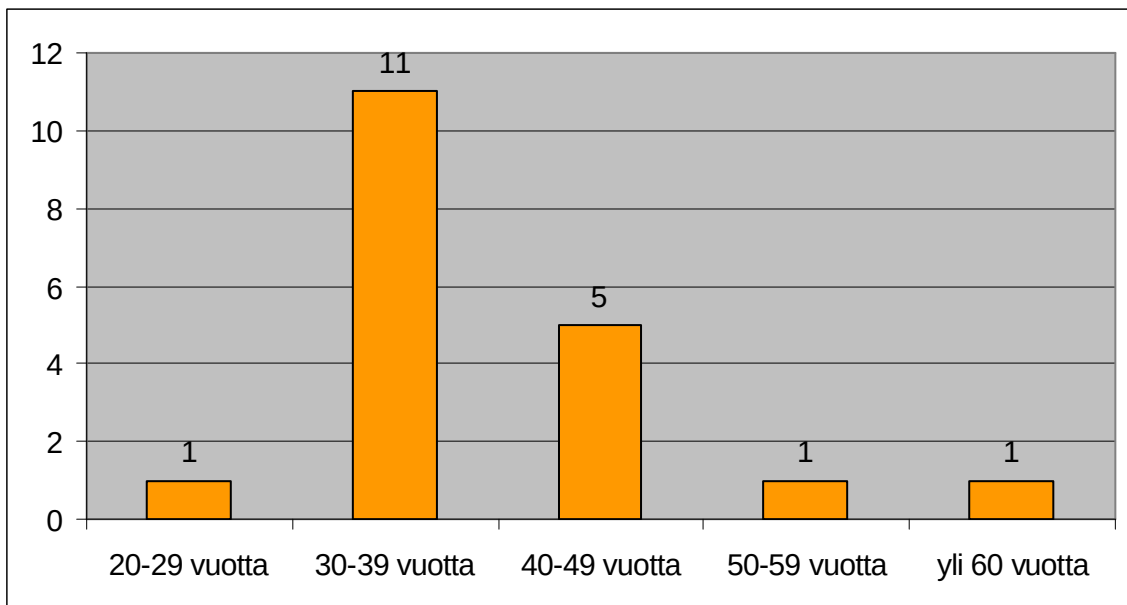
17 luontokoulua työllistivät yhteensä arviolta n. 38 henkilötyövuotta vuonna 2006. Työharjoittelijoita 13 luontokoululla oli yhteensä 30, ja heidän työharjoittelujaksojensa yhteenlaskettu pituus oli 40 kuukautta.

4.3.2 Luontokoulunopettajien sukupuoli- ja ikäjakaumat

Seuraavaksi esitetään luontokoulujen työntekijöitä kuvaavia tietoja. Tässä yhteydessä puhutaan yksinkertaisuuden vuoksi vain luontokoulunopettajista, vaikka osa vastaajista toimii jollain muulla, kuten ympäristökasvattajan tai toiminnanjohtajan, nimikkeellä. Kuviot 4 ja 5 havainnollistavat luontokoulunopettajien sukupuoli- ja ikäjakaumaa.

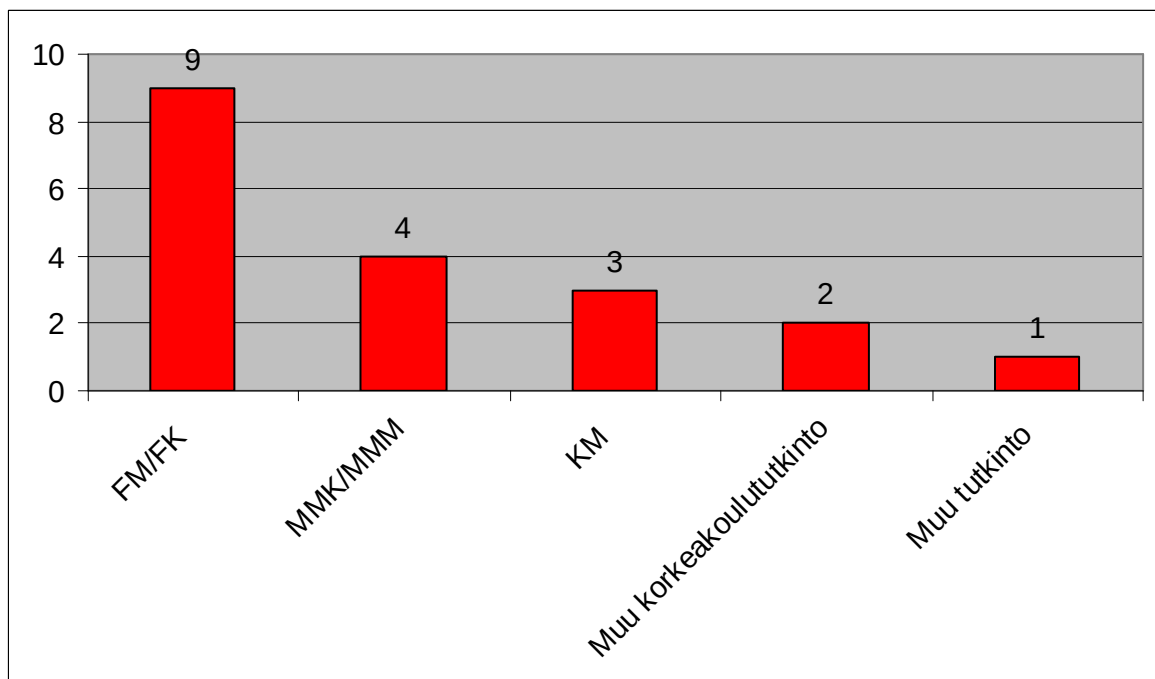
KUVIO 4. Luontokoulunopettajien sukupuolijakauma (n=19)

KUVIO 5. Luontokoulunopettajien ikäjakauma (n=19)

4.3.3 Luontokoulunopettajien tutkinnot ja koulutusalat

Lähes kaikilla kyselyyn vastanneilla luontokoulunopettajilla on korkeakoulututkinto (kuvi 6). Koulutusaloista yleisimpiä ovat biologia, kasvatustieteet ja ympäristötiede. Kyselyyn vastanneista luontokoulunopettajista viisi on opiskellut biologiaa ja neljä kasvatustieteitä. Lisäksi viisi luontokoulunopettajaa on opiskellut sekä biologiaa että kasvatustiedettä, ja osa heistä on biologian ja maantiedon aineenopettajia tai näihin aineisiin erikoistuneita luokanopettajia. Ympäristötiedettä puolestaan on opiskeltu neljän luontokoulunopettajan voimin.

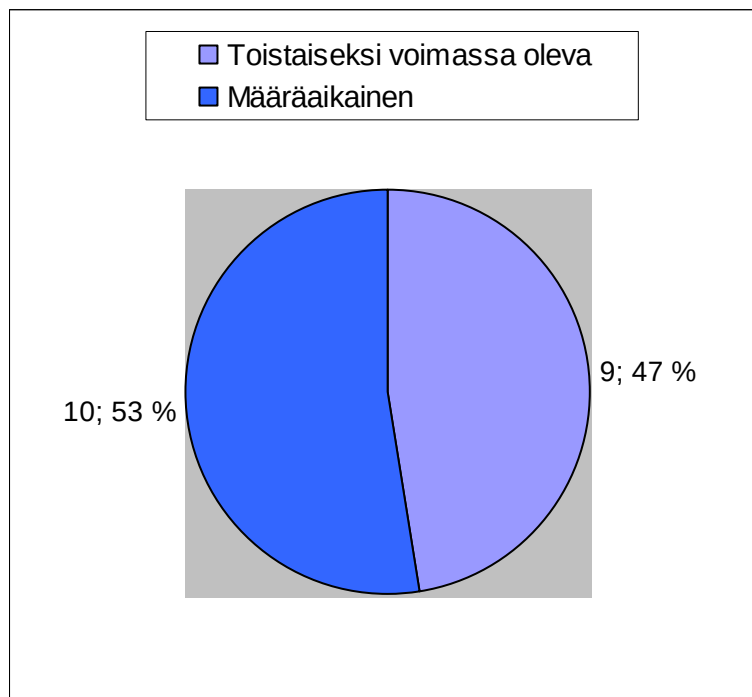

KUVIO 6. Luontokoulunopettajien tutkinnot (n=19)

4.3.4 Luontokoulunopettajien palkka ja palvelussuhteen tyyppi

15 luontokoulunopettajaa ilmoitti kyselyssä kuukausipalkkansa (marraskuussa 2006). Näiden palkkojen keskiarvo on 2626 €/kk.

Kuvio 7 havainnollistaa luontokoulunopettajien palvelussuhteen tyyppiä. Kymmenellä yhdeksästätoista vastanneesta luontokoulunopettajasta oli määräaikainen palvelussuhde. Määräaikaisten palvelussuhteiden osuutta luontokouluissa voidaan pitää suurena verrattuna siihen, että suurimmalla osalla luontokouluista on pysyvä rahoitus.

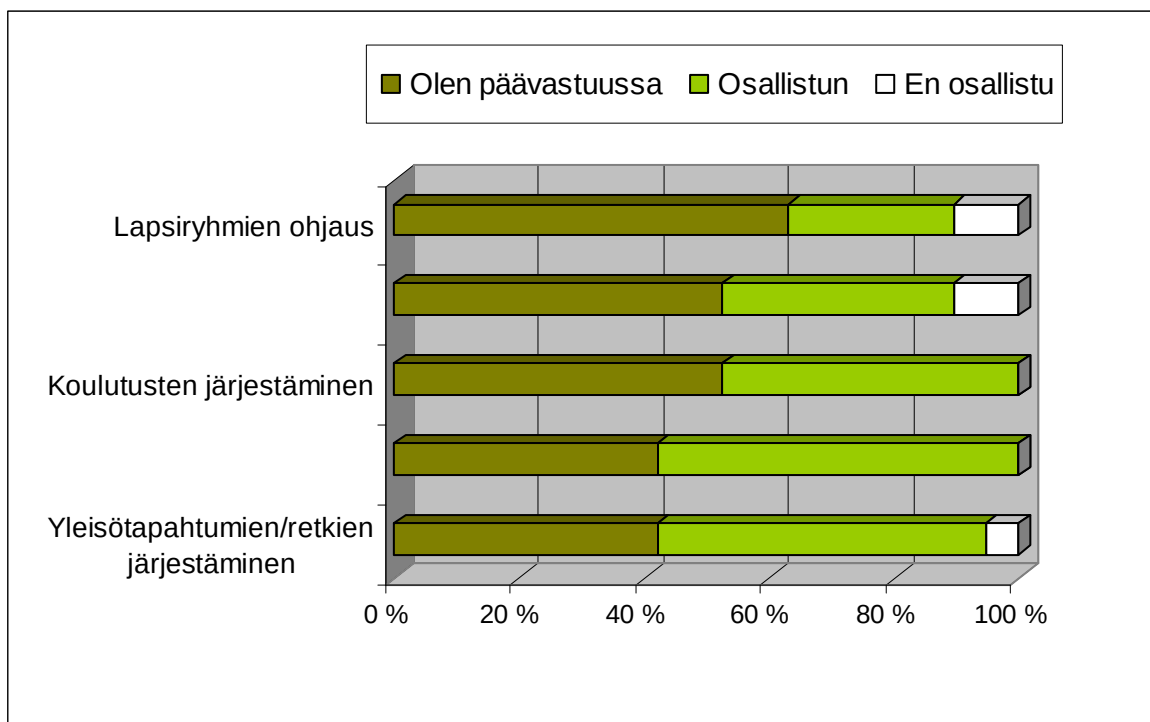

KUVIO 7. Luontokoulunopettajien palvelussuhteen tyyppi marraskuussa 2006 (n=19)

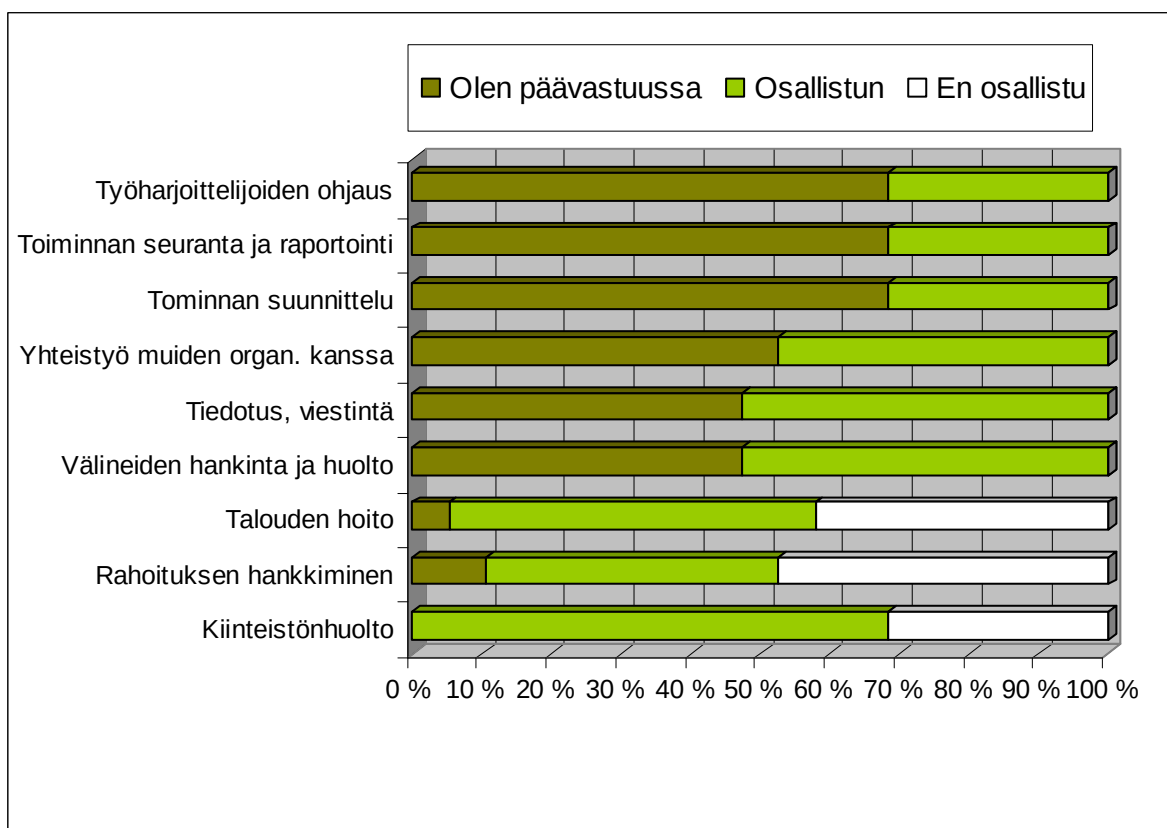
4.3.5 Luontokoulunopettajien toimenkuva

Kuviot 8 ja 9 kertovat luontokoulunopettajien toimenkuvan monipuolisuudesta. Palkit havainnollistavat sitä, kuinka suuri osa luontokoulunopettajista on päävastuussa tai osallistuu luontokoulun eri toimintoihin. Kuvioon 8 sisältyy eri asiakasryhmien ohjaaminen, koulutusten ja yleisötapahtumien järjestäminen sekä opetusmateriaalien laatiminen. Kuviossa 9 on puolestaan esitetty erilaisia viestintään, suunnitteluun, hallintoon ja huoltoon liittyviä toimintoja. Niissä luontokouluissa, joissa on useita työntekijöitä, voidaan näitä tehtäviä jakaa enemmän kuin yhden luontokoulunopettajan paikoissa.

Kuvioihin 8 ja 9 sisältyvien työtehtävien lisäksi luontokoulunopettajilla saattaa olla esimerkiksi erilaisia asiantuntijatehtäviä sekä yleisiä asiakaspalvelutehtäviä. Joissain luontokouluissa työllistää myös opetus-, tutkimus- ja retkeilyvälineiden lainaamotoiminta. Muutama luontokoulunopettaja tuottaa materiaalia julkaisuja varten.

KUVIO 8. Kuinka suuri osuus luontokoulunopettajista on päävastuussa tai osallistuu luontokoulun eri toimintoihin (n=19)

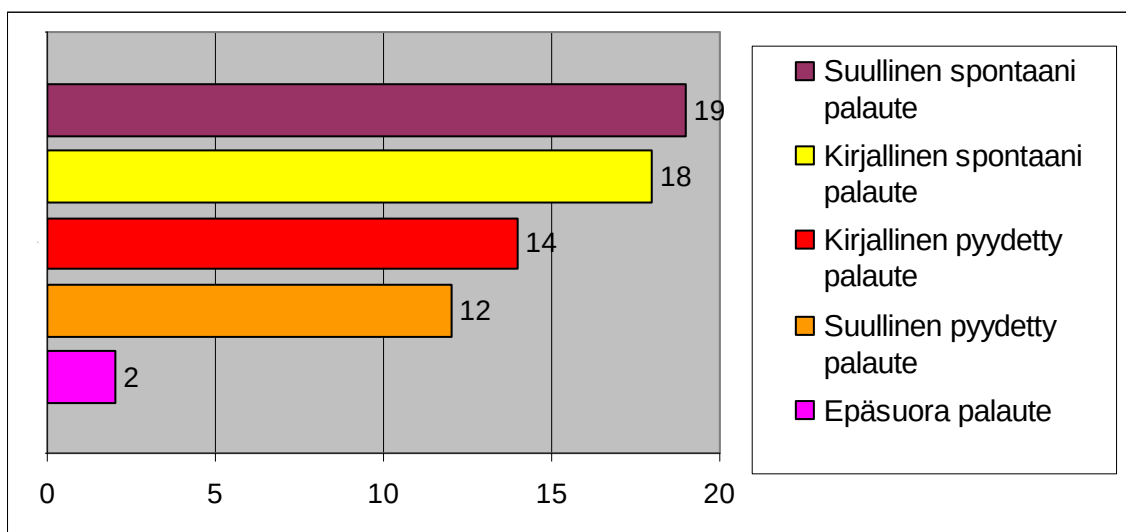

KUVIO 9. Kuinka suuri osuus luontokoulunopettajista on päävastuussa tai osallistuu luontokoulun eri toimintoihin (n=19)

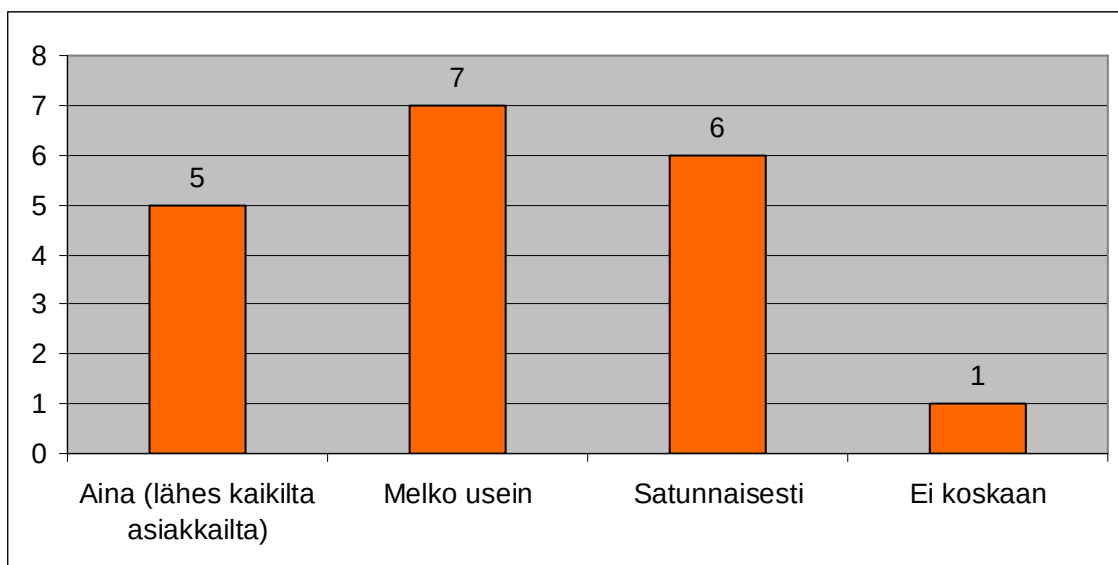
4.3.6 Luontokoulunopettajien käyttämät keinot luontokoulutoiminnan arvioinnissa

Kuvio 10 kuvaa sitä, missä muodossa luontokoulunopettajat saavat tai keräävät palautetta luontokoulutoiminnasta. Palkit kertovat, kuinka moni luontokoulunopettaja 19:stä vastasi saavansa tai pyytävänsä palautetta kyseisessä muodossa. Yleisintä on spontaanin suullisen ja kirjallisen palautteen saaminen, esimerkiksi asiakkaan oma-aloitteinen kehuminen tai kritisointi sekä kiitoskortit, kirjeet ja sähköpostit. Luontokoulunopettajat myös pyytävät usein asiakkailtaan kirjallista ja suullista palautetta palautekeskusteluissa tai -lomakkeilla. Epäsuora palaute tarkoittaa esimerkiksi luontokoulusta kirjoitettuja yleisönosastokirjoituksia.

Kuvio 11 kertoo palautteen keräämisen säännöllisyydestä.

KUVIO 10. Kuinka moni luontokoulunopettaja 19:stä kerää tai saa palautetta eri muodoissa

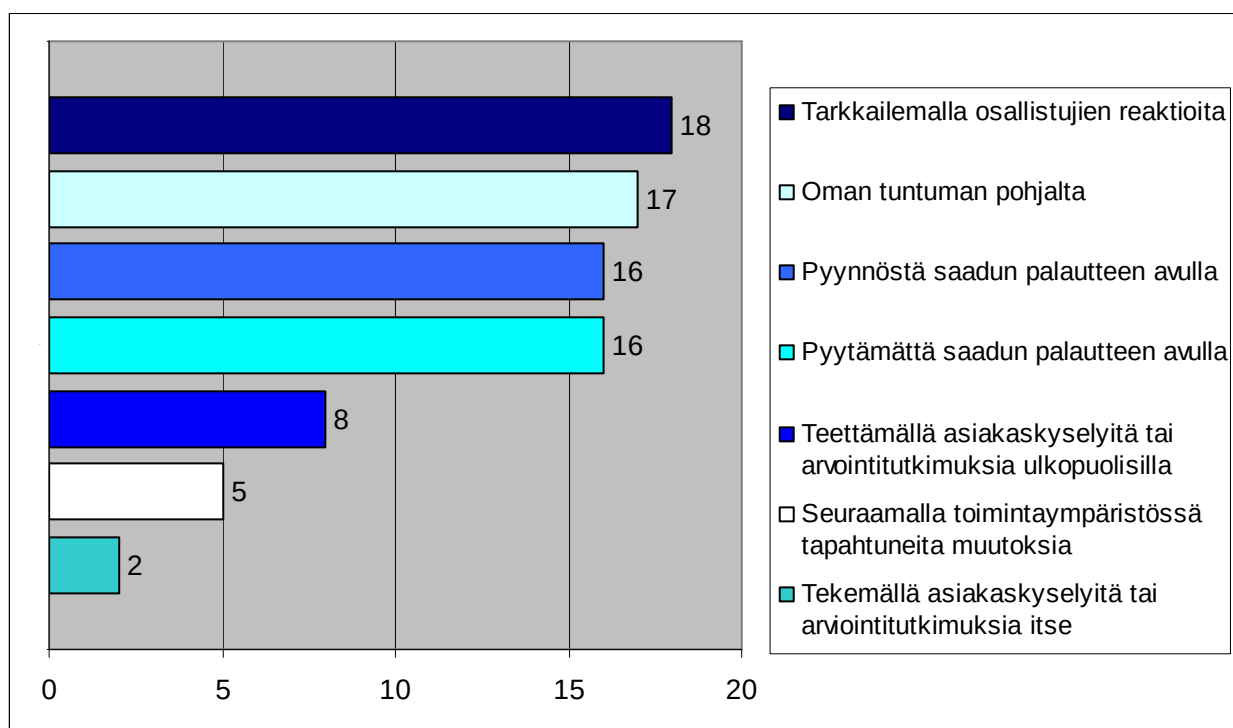

KUVIO 11. Kuinka usein luontokoulunopettajat keräävät tai pyytävät palautetta (n=19)

Palautteen käsittelystä kysyttäessä kaksi luontokoulunopettajaa ilmoitti analysoivansa palautetta esimerkiksi tilastollisesti ja arvioimalla siten tavoitteiden saavuttamista. Muut vastasivat, että palaute käydään läpi ja tarvittaessa toimintaa muutetaan sen perusteella.

Spontaanisti saadun tai itse kerätyn palautteen avulla voidaan arvioida luontokoulutoiminnan laatua, mutta sen lisäksi toiminnan arviointiin käytetään myös muita keinoja. Luontokoulun toiminnan laadun arvioinnissa käytettäviä keinoja esitetään kuviossa 12. Siinä tarkoitetaan toimintaympäristössä tapahtuneilla muutoksilla esimerkiksi Metsämörri-toimijoiden, kouluagendojen tai Vihreä lippu -osallistujien lisääntymistä luontokoulun toiminta-alueella.

Luontokoulut teettävät kuviossa 12 mainittuja asiakaskyselyitä ja arviointitutkimuksia esimerkiksi opinnäytetöinä, mutta harva tekee niitä itse. Kaiken kaikkiaan kyselyt ja tutkimukset osoittautuivat vähemmän käytetyiksi arviointikeinoiksi kuin opetus- tai muuhun tapahtumaan välittömästi liittyvä palaute tai oma tuntuma.

KUVIO 12. Kuinka moni luontokoulunopettaja 19:stä arvioi luontokoulun toiminnan laatua eri keinoilla

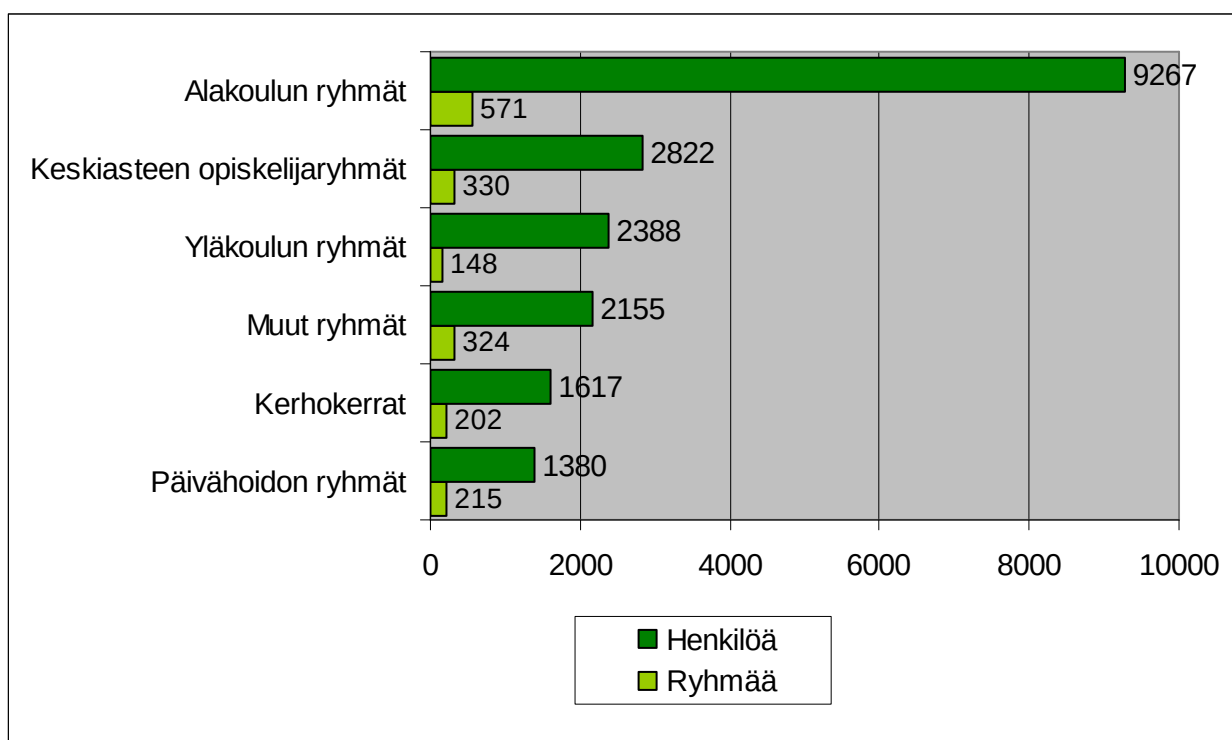
4.4 Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen ympäristökoulun lukuja

Kuviossa 13 on esitetty Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen ympäristökoulun asiakkaat vuonna 2006. Ympäristökoululla oli kuviossa 13 esitettyjen ryhmien asiakkaita yhteensä 19629 henkilöä vuonna 2006. Ympäristökoulun päätoimintamuoto ovat yhden tai kahden tunnin mittaiset monipuolisin menetelmin toteutetut neuvontatunnit.

Keskimääräiset ryhmäkoot olivat seuraavat:

- Alakoulun ryhmät: 16 hlö/ryhmä
- Yläkoulun ryhmät: 16 hlö/ryhmä
- Keskiasteen opiskelijaryhmät: 9 hlö/ryhmä
- Kerhot: 8 hlö/ryhmä
- Päivähoidon ryhmät: 6 hlö/ryhmä

Koulutuksia Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen ympäristökoulu järjesti alakoulun opettajille yhteensä 20 tuntia, ja koulutustilaisuuksiin osallistui 50 henkilöä. Ympäristökoulussa työskenteli yhteensä 23 henkilöä, ja heidän työpanoksensa vastasivat yhteensä 21 kuukautta vuonna 2006.

KUVIO 13. Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen ympäristökoulun asiakkaat vuonna 2006

5 Johtopäätökset

Kyselyyn vastasi vain yksi ympäristökoulu, minkä johdosta tuloksista tehtävät johtopäätökset koskevat lähinnä luontokouluja. Kuitenkin ympäristökoulujen toiminnan ollessa ympäristökasvatuksellisilta lähtökohdiltaan ja yleisiltä tavoitteiltaan samanlaista kuin luontokoulutoiminnan voidaan johtopäätöksiä osin yleistää myös koskemaan niiden toimintaa. Etenkin mitä tulee

Luonto- ja ympäristökouluja tarvitaan lisää

Luontokoulutoimintaa Suomessa linjasi ympäristöministeriön luontokouluryhmä vuosina 1996–1997. Työryhmän raportin mukaan tavoitteena on, että luontokoulutoimintaan osallistuminen tulee olla mahdollista kaikille, minkä vuoksi luontokouluja tarvitaan lisää.

Tähän kyselyyn vastanneiden 13 luontokoulun asiakasmääristä lasketun keskiarvon perusteella nyt toimivat 17 luontokoulua tavoittavat pääkohderyhmänsä alakoulujen oppilaista yhteensä n. 30 000 vuodessa. Tämä on n. 8 % kaikista Suomen n. 360 000 alakoululaisesta. Vaikka luku 30 000 ei kuvaakaan toimintaan osallistuneiden eri henkilöiden määrää, voidaan sen perusteella todeta, että nykyiset resurssit ja luontokouluverkoston kattavuus riittävät tarjoamaan luontokoulutoimintaa n. 8:lle % kaikista alakoululaisista. Kaikkiaan luontokoulujen toimintaan osallistuneiden määrä oli noin 68 000 henkilöä vuonna 2006

Luontokoulut ovat kuntien ylläpitämiä

Luontokoulunopettajan toimenkuva on monipuolinen

Selvitys kertoo luontokoulunopettajien toimenkuvan monipuolisuudesta. Työhön sisältyy eri asiakasryhmien ohjaamisen, koulutusten ja yleisötapahtumien järjestämisen sekä opetusmateriaalien laatimisen lisäksi erilaisia viestintään, suunnitteluun, hallintoon ja huoltoon liittyviä toimintoja. Edelleen luontokoulunopettajilla saattaa olla esimerkiksi erilaisia asiantuntijatehtäviä sekä yleisiä asiakaspalvelutehtäviä. Joissain luontokouluissa työllistää myös opetus-, tutkimus- ja retkeilyvälineiden lainaamotoiminta. Muutama luontokoulunopettaja tuottaa materiaalia julkaisuja varten.

Luontokoulut työllistävät

Luontokoulunopettajien palkkaus reilusti alle Akavalaisen keskiarvon

Kyselyyn vastanneiden luontokoulujen opettajien palkkojen keskiarvo on 2626 €/kk.

Yli puolet työskentelee määräaikaisessa työsuhteessa

Kymmenellä yhdeksästätoista vastanneesta luontokoulunopettajasta oli määräaikainen palvelussuhde. Määräaikaisten palvelussuhteiden osuutta luontokouluissa voidaan pitää suurena verrattuna siihen, että suurimmalla osalla luontokouluista on pysyvä rahoitus.

Luontokoulut keräävät toiminnastaan palautetta ja arvioivat toimintaansa

Yleisimmin palaute saadaan spontaanina suullisena tai kirjallisena palautteena. Esimerkkejä ovat asiakkaan oma-aloitteinen kehuminen tai kritisointi sekä kiitoskortit, kirjeet ja sähköpostit. Luontokoulunopettajat myös pyytävät usein asiakkailtaan kirjallista ja suullista palautetta palautekeskusteluissa tai -lomakkeilla. Epäsuoraa palautetta saadaan vaikkapa luontokoulusta kirjoitettujen yleisönosastokirjoitusten kautta.

Spontaanisti saadun tai itse kerätyn palautteen avulla on mahdollista arvioida luontokoulutoiminnan laatua. Toiminnan vaikuttavuudesta kertovat myös tietyt toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset kuten Metsämörri-toimijoiden, kouluagendojen tai Vihreä lippu -osallistujien lisääntyminen luontokoulun toiminta-alueella.

Ajatuksia kyselyn kehittämiseksi

Jotta kaikkien vastaajien ilmoittamat tiedot olisivat mahdollisimman vertailukelpoisia, olisi vastausohjeita hyvä vielä tarkentaa. Asiakasmäärät, työpanokset ja budjetti olisi hyvä liittää toisiinsa vastausohjeissa, jolloin näitäkin asioita voitaisiin vertailla keskenään. Tällöin myös luontokoulujen osuus erottuisi selvemmin niissä tapauksissa, joissa luontokoulu toimii osana luontotaloa/keskusta. Asiakaskontaktin luonteesta ja kestosta olisi hyvä saada tietoa, jotta asiakkaista pystyttäisiin esittämään pelkkiä henkilömääriä syvällisempi kuvaus.